

# Angela Merkel: kudarc vagy siker?

(Olvasónapló)

2021. október 26-án ült össze a szeptemberben újválasztott német parlament, és éppen ezen a napon jelent meg Kati Marton *The Chancellor* (A kancellár) című könyve. Ez az írás erre a könyvre reagál, s ennek az információira épül. Az új képviselőházban a képviselők sorában hiányzott Angela Merkel, aki 1990-ben került be a Bundestagba, s aki a megelőző tizenhat évben kancellár volt. 2021. október 26-án a karzaton talált helyet magának. Marton könyvének provokatív újdonsága, hogy Merkel 2015-ös menekültpolitikáját nemcsak erkölcsileg helyesli, de végző soron sikeresnek is gondolja.

Mivel magam is voltam menekült, életem végéig hálás leszek azért, hogy Ausztrália és az Egyesült Államok befogadott, s még meg is becsült. Ezért talán érthető, hogy számomra a merkeli „*Wir Schaffen Das*”<sup>1</sup> megszólalás szimpatikus volt, s csak elszörnyedve tudtam gondolni az országhatáron épülő falakra és szögesdrót kerítésekre.

A *The New York Times* 2021. október 26-i számában olvastam először Kati Marton könyvéről. A kritikából kiderült, Marton hozzám hasonlóan azt gondolja, hogy az egymillió menekült befogadása hatalmas erkölcsi tett, s egyben jó gazdasági befektetés is volt. Én erről a kérdésről mind ez ideig nem mertem írni. Magyarországon a menekültellenes érzelmek

általánosak és hevesek, s én ennek a kérdésnek igazán nem vagyok szakértője.

Kati Marton Merkel-szimpatijának érzelmi gyökerei az enyémhez hasonlóak. 1949-ben Budapesten született. Édesapja, Márton Endre jeles újságíró volt (1955-ben egy időre börtönbe is zárták hamis vádakkal). 1956-ról küldött riportjaiért magas kitüntetésben részesült. Ezek után nem várta ki a Kádár-rendszer büntetését, és a családjával együtt az USA-ba menekült. A Márton család egyébként is az üldözöttek és a be nem fogadás áldozatai voltak. Kati nagyszülei Auschwitzban pusztultak el.

Kati Marton sikeres újságíró lett, és Berlinben az ABC amerikai tévécsatorna helyi irodájának vezetőjeként dolgozott. Berlinben találkozott harmadik férjével, Richard Holbrookekal. Holbrooke jeles amerikai diplomata volt, Bill Clinton idején még a külügyminiszteri pozícióra is esélyes volt. Ha miniszter végül nem is lett, de egy ideig az USA ENSZ-nagykövete volt, s volt az USA nagykövete Berlinben is.

Kati Marton tehát okkal tekinthető Merkel-szakértőnek. Saját és családi kapcsolatai révén igen tájékozott a német politikában, ha tehát azt írja, hogy öt év távlatából a Merkel-féle „*Wir Schaffen Das*”-t sikernek kell tekinteni, akkor nagyon oda kell figyelni, s gondosan elemezni kell érveit és bizonyítékait, amelyekkel azokat alá kívánja támasztani.

<sup>1</sup> Megoldjuk – A szerk.

Kati Marton úgy látja, hogy Merkel rendkívüli politikai teljesítménye azért is különleges, mert három szempontból is „kivülálló” a CDU rendszerében. Először is nemcsak „keletnémet”, de hívő és gyakorló evangélikus is, míg a CDU/CSU inkább római katolikus (minden vezető politikuskat katolikus volt). Másodsorban Merkel természetű, 1986-ban a lipcsei egyetemen szerzett PhD-t fizikából, ilyen szintű tudományos előképzettséggel egyetlen jelentős német politikus nem rendelkezett idáig, akiknek volt felsőfokú végzettségük, főként jogászok, közgazdászok, politológusok voltak. Harmadsorban Merkel nő, méghozzá az első nő Németország történetében, akiből kancellár lett. Merkel kancellársága alatt érezhetően javultak a nők esélyei, hogy a parlamentbe jussanak, miniszterek, államtitkárok legyenek, és ez jelentős részben Merkel óvatosan „feminista” politikájának volt a következménye. Így lett Ursula von der Leyenből először hadügyminiszter, majd az Európai Bizottság elnöke.

Merkel Helmut Kohllal holtversenyben a II. világháború utáni német kancellárok között a leghosszabb ideig volt ebben a pozícióban – megelőzve a legendás Konrad Adenauert is. Míg Kohl eléggé csúfosan (korrupciós botrányban) megbukott, addig Merkel a mai napig a legnépszerűbb német politikus, s bár 2018-ban meghozott döntése, hogy 67 évesen visszavonul a politikából, megváltoztathatatlanak tűnik, a 2021. szeptemberi választás előtt a közvélemény-kutatások szerint többen látták volna szívesebben a kancellári pozícióban, mint a pozícióért versengő bármelyik politikustársát.

Visszavonulása pótolhatatlannak tűnő űrt teremt a német politikában.

2010 óta Merkel meg meghatározó szerepet játszott az Európai Unió politikájában is. Merkel és Mario Draghi mentették meg az eurót, ezért aztán nagy árat fizettettek Görögországgal (illetve Olaszországgal és Spanyolországgal). Számomra annak idején riasztó volt Merkel görög politikája, de utólag be kell látnom, hogy az euró megszilárdítása az Európai Unió fennmaradásához szükséges volt, s végül a görög gazdaság is működőképesé vált. 2010–12 között a „kőszívű” Angelát ismertük meg, nem azt, akit Németországban a jóságos Muttiként (anyukaként) szoktak emlegetni.

Hajlamos voltam azt gondolni, hogy Merkel hosszú politikai pályájának csúcspontját 2015-ben érte el, amikor kimondta azt a három szót, ami az Európát elárasztó menekülthullámra vonatkozott. Azóta lázas viták zajlanak körülötte: „*Wir Schaffen Das*” (meg tudjuk oldani). Rímelt Barack Obama jelszavára: „*Yes, we can*” (Igen, képesek vagyunk rá”).

Kati Marton könyve beszámol arról, hogy Merkel 2015. július 15-én találkozott Rostockban egy 14 éves palesztin kislánnyal, Reemmel, akit négy év alatt Németországban gyógyítottak ki súlyos betegségéből, s akkor éppen attól tartott, hogy visszaküldik Palesztinába. Tökéletesen megtanult németül, s azt mondta, már németnek érzi magát, minden barátja német, és szeretne német egyetemre járni. Merkel valahogy így válaszolt: nehéz a politikus élete, sajnos mindenkit, aki nem az életét féltve menekült hozzánk, vissza kell küldenünk oda, ahonnan jött. Nem fogadhatunk be mindenkit. A kis-

lány erre elsírta magát, s ez megrázta a kancellárt.

Bő egy hónappal később, 2015. augusztus legvégén meglátogatott egy menekülttáborot Heidenauban, és elszörnyedt az ott látottaktól. Ezt követte szeptember 4-e, amikor Budapestről a menekültek százezrei gyalog megindultak Bécs felé. Ekkor volt az a pillanat, amikor Merkel úgy érvelt, hogy „mi, európaiak, nem mondhatunk nemet a menekülteknek”. Annyi mindent megoldottunk már, ezt is meg fogjuk oldani. Isten hozott benneteket Németországban. Az európai társadalmak befogadó társadalmak. Így Merkel egy csapásra Európa keménykezű vezetőjéből annak erkölcsi prófétája lett. 2015. augusztus 31-én mondta ki először a „*Wir Schaffen Das*”-t.

Merkel visszavonulása a politikából nemcsak a német politikában hozott létre vákuumot, az sem világos, ki tudja átvenni azt a vezető szerepet, amit Európában játszott. Erre a szerepre az első számú esélyes Emmanuel Macron, aki nagy terveket fogalmazott meg az EU számára, amikor elnök lett, de mintha tervei megvalósításához nem rendelkezne annyi bölcsességgel, kompromisszumkészséggel és türelemmel, mint ami Merkelt jellemezte. 2021 őszén, amikor az EU legnagyobb kihívása a lengyel parlament döntése volt (Magyarország is támogatta, Merkel ellenezte), mely szerint az EU jogrendjét felülbírálja a nemzeti jogrend, az a Macron, aki választásokra készül, nem tudott, nem mert az EU-jog elsődlegessége mellett kiállni. Hogyan lehetne ez a Macron az EU mélyítése mellett elkötelezett Merkel utódja? A másik esélyes Olaf Scholz, a német szociáldemokrata párt kan-

cellárjelöltje, s ha kancellárrá választják (2021 decemberében lenne esedékes), valószínűleg ő is megkísérli Németország vezető helyét az EU-ban megszilárdítani, és ki fog állni az EU mélyítése mellett. Harmadik lehetséges EU-vezetőként Mario Draghit szokták emlegetni, aki 2010–12-ben ezt a szerepet talán már eljátszotta. Nem világos, képes lenne-e azt a morális vezetői szerepet betölteni, ami Merkelt nagy politikussá tette. Ráadásul Draghi az olasz államelnök-választás fő esélyese, s államelnökként nehezen vállalhatna összeurópai vezetőszerepet. Hajlamos vagyok azt gondolni, hogy Merkel pótolhatatlan Németországban, Európában és a liberális világban általában is.

Amikor Merkel 2015-ben értesült az Orbán-kormány által a Keleti pályaudvaron megrekesztett, anarchikus körülmények között szenvedő menekültekről, akik kétségbeesésükben gyalog indultak Ausztria felé, ismét elmondta híressé lett üzenetét, „*Wir Schaffen Das*”, Németország befogadja őket. A magyar kormány a gyalogútra kelt menekülteket végül buszokkal az osztrák határra szállította, onnan már vonattal utaztak tovább Münchenbe. Merkel egy csapásra a Fidesz-kormány első számú ellenségévé vált.

A németek Münchenben nagy lelkesedéssel fogadták a menekülteket, büszkék voltak arra, hogy igen, mi, németek, ilyenek vagyunk, Merkel népszerűsége csúcsra futott, de a lelkesedés nem tartott sokáig. A jobboldali sajtó s különösképpen a szélsőjobboldali, mondhatnánk, protonáci párt, az AfD (Alternatíva Németorszáért) – akárcsak a Fidesz-kormány – hatalmas támadást indított

Merkel ellen, Orbánék azzal érveltek, hogy ez tönkreteszi a német és a keresztény kultúrát, s kibírhatatlan anyagi terhet tesz az ország vállára. A kevesek, akik kiálltak Merkel mellett, úgy vélték, a kulturális sokszínűség jót tesz a társadalomnak, s a demográfiai értelemben öregező német gazdaságnak éppenséggel nagy szüksége van a sok menekülő fiatalra. Öt év elmúltával a vita nem csenededett. Arról folyik a diskurzus, hogy vajon sikerült-e a mintegy egymillió menekültet befogadni, vagy sem.

Merkel konzervatív politikusként rendkívül sokat tett a társadalom befogadóbbá tételéért, nemcsak a menekültek befogadása ügyében, hanem a liberális demokrácia általános erősítésében is. Fontos döntése volt, hogy adminisztrációjában külügyminiszter lett a magát nyíltan homoszexuálisnak valló Guido Westerwelle, de még ennél is drámaibb momentum, hogy a konzervatív kancellár támogatta az azonos neműek házassághoz való jogát.

Mindez azért nagyon szemléletes, mert úgy tűnik, a Merkel-féle modern konzervativizmus összeegyeztethető a liberális demokrácia szemléletével. Nem véletlen, hogy nem csak Merkel, de az európai konzervativizmus számos más képviselője is elhatárolta magát Orbán Viktor illiberalizmusától vagy liberalizmusellenességétől. Orbán illiberalizmusa inkább Ordo-konzervativizmusnak nevezhető. Az Ordo-konzervatívok az állam közös érdekét az egyén érdekei elé helyezik (az orbáni változatban ezt az etnikai értelemben vett nemzetállami elsődlegességet kell biztosítani az egyénnel szemben). Az olyan liberális konzervatívok, mint

Merkel, bár különösen nagyra értékelik a hagyományokat (ennyiben konzervatívok), de nem az egyéni szabadságjogok megnyirbálásának az árán (ennyiben liberálisok).

A mai magyar viszonyokra aktualizálva: Márki-Zay konzervativizmusa sok vonatkozásban inkább liberális konzervativizmus, mint Ordo-konzervativizmus (lásd az azonos neműek házasságával vagy az abortusszal kapcsolatos álláspontját). Más és vitatandó kérdés, hogy mit jelent a „jobboldalisága”, az egykulcsos adórendszer melletti kiállása, illetve annak lebegtetése, hogy a határon kívüli magyarok saját képviselőt választhatnak a magyar parlamentbe.

De térjünk vissza Merkel „keletnémetiségére” és vallásosságára. Merkel Angela Kasner néven 1954-ben, Hamburgban született. Néhány héttel születése után azonban családjá már útban volt a Német Demokratikus Köztársaság felé. Angela édesapja, Horst Kasner evangélikus lelkész volt. Hamburgban és több hamburgi kollégájával együtt amiatt aggódott, hogy a kommunista Kelet-Németországból Nyugatra menekülő lelkészek nagy száma miatt a német hívők lelkész nélkül maradnak. Horst elhatározta, hogy mindezt „misszióként” értelmezi, oda megy, ahol az igehirdetésére a legnagyobb szükség van. A brandenburgi Templin nevű kisvárosban lett lelkész és egy kis teológiai iskola vezetője. Angela Kasner itt nőtt fel, itt járt általános iskolába és gimnáziumba, s itt ment hozzá 1977-ben első férjéhez, Ulrich Merkelhez, akitől öt éven belül elváltak. Második férje, a kancellársága alatt láthatatlan „első férj, first husband”, Joa-

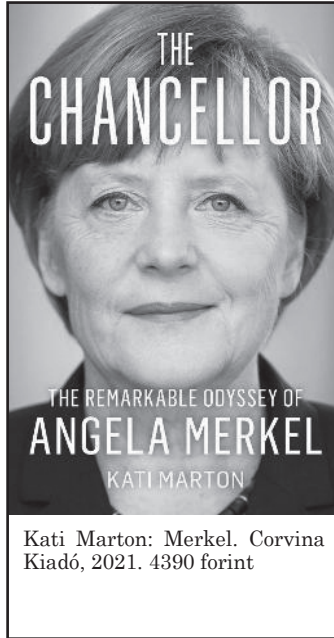
chim Sauer lett, aki ritkán mutatkozott kancellár feleségével nyilvános eseményeken, a házaspár gondosan elzárta magánéletét a politikától. Többéves együttélés után 1998-ban kötöttek a mai napig tartó házasságot. Jellemző magánéletük elsődlegességére, hogy amikor 2005-ben Merkel letette a kancellári esküjét, Joachim nem volt ott, mert éppen egy fontos kísérleten kellett dolgoznia. Angela Merkel számára a mai napig Templin az „otthon” (Heimat).

Horst Kasnerről Kati Martonnak nem sikerült sokat megtudnia. Mint írja, az apa élete „kutathatatlan” (2011-ig élt). Annyi bizonyos, hogy tagja volt a Hitlerjugendnek (mint oly sok más kortársa), besorozták katonának, de már 19 évesen nyugati hadifogságba került. Szabadulása után ment Heidelbergbe, majd Hamburgba, teológiát tanult. Keletnémet lelkészként logikailag pontos, analitikus teológiát hirdetett, és igyekezett kijönni a kommunista hatóságokkal. Mint teológus hallgatóinak mondta, „nem dolgozunk a szocializmust bírálni, a reális cél a békés egymás mellett élés”. A keletnémet evangélikus egyházban egyre nőtt a kommunizmussal szembeszegülők száma, az ő szemükben Horst „vörös Kasner”-nek számított. Merkel apja politikai nézeteiről soha nem nyilatkozott, de vallásossága és analitikus gondolkodásra való hajlama nagy hatással

volt rá. Vallásról gyakran beszélt, de minden alkalommal úgy, mint a liberális konzervatívok általában. Igen, vallásos vagyok, de a vallás számomra a moralitásom alapja, személyes ügyem, a vallást és az államot, a vallást és politikát el kell különítenünk egymástól.

Templini éveik alatt Angela Kasner kettős életet élt, mint annyi más vallásos ember a kommunizmus idején. Otthon Bibliát olvasott, a vasárnapi istentiszteleten vegytiszta lutheránus teológiát, annak analitikus változatát hallhatta, az iskolában pedig a marxizmus–leninizmus szovjet változatát szajkózták. Angela Kasner ez elől az orosz nyelv világába és a természettudományokba menekült. Oroszból országos versenyt nyert (ezért jutalomból rövid időre elvitték Moszkvába), matematikából és fizikából pedig a legjobb érettségizők közé tartozott Templinben. Ideáljának már ekkor Marie Curie-t tekintette (Horst Kasner édesapja is Lengyelországban született, a lengyel Curie már ezért is szimpatikus lehetett számára). Elhatározta, hogy fizikus lesz.

Az érettségi után 1973-ban felvették a lipcsei egyetem fizika szakára (a hetven elsőéves hallgató között hét lány volt), fényes pályát futott be. Már a mesterfokra írt kvantumfizikai dolgozata is megjelent egy rangos angol nyelvű folyóiratban, 1986-ban azután elnyerte a PhD-fo-



kozatot, és Berlinbe költözött, majd 1990-ben elhagyta a természettudományos pályát, és bekapcsolódott a CDU politikájába.

Kati Marton interjút készített az egyik professzorával arról, mit gondol erről a pályaváloztatásról. A professzor azt válaszolta: Angela nagy tehetség volt fizikában, de sok tehetséges fizikus van Németországban. A hozzá hasonló tehetségekből viszont nagy a hiány a politikában. Merkelnek a CDU-n belüli sikerei a professzort igazolták. Nem volt könnyű megjósolni, hogy az NDK-ból érkező, evangélikus felekezet-hez tartozó fizikus és nő mennyire lehet sikeres a párt bázisát tekintve nyugatnémet professzionális férfi politikusok világában. Arról nem is beszélve, hogy 1990-re már elvált asszony volt, s házasságon kívül – tehát bűnben – együtt élt az egyébként szintén fizikus-kémikus későbbi második férjével. A lelkes lány – ahogy szívesen becézik – ismét szinte lehetetlennek tűnő feladatra vállalkozott, amikor átnyergelt a politikára.

Merkel az egyetem után a német tudományos akadémia fizikai kutatóintézetében dolgozott, kísérleteket kellett végeznie. De ő elméleti fizikus volt, s ezt a rutinmunkát nagyon unta, készen állt valami másra. 1989-ben megalakult egy DA elnevezésű (Demokrata Áttörés) párt. Ez a pártalakulat 1990 októberében beolvadt a CDU-ba. Merkel elment egy ülésre, felfigyeltek rá. 1990-ban Helmut Kohl megkereste a DA vezetőjét, Lothar de Maizière-t, s azt mondta neki, szüksége lenne egy általa jelentéktelennek vélt minisztérium élére egy keletnémet nőre, kit tudna javasolni. De Maizière Merkelt java-

solta, akit Kohl nyomban ki is nevezett ifjúsági és nőügyi miniszternek. Angela Bonnba költözött. Hamar felhívta magára a figyelmet. Csodá-lói közé tartozott Henry Kissinger is. Kohl is megkedvelte, „kislánynom-nak” nevezte, s 1994-ben előléptette környezetvédelmi miniszternek. 1995-ben rendezett egy nemzetközi klímakonferenciát Berlinben, ami hatalmas siker volt (ez vezetett az úgynevezett kiotói egyezményhez.).

1998 fontos esztendő volt Merkel életében. A CDU elvesztette a választást, és a Schröder vezette szociáldemokrata párt vette át a vezetést. Kohl veresége után kiderült, hogy különféle korrupciós ügyei voltak, „kislánya” viszont nem állt ki mellette, sőt, írt egy újságcikket, amiben a Kohl-féle korrupciót a CDU számára elfogadhatatlannak minősítette. Az „elárult” Kohlnek mennie kellett a CDU elnökségéből, s be tudta még juttatni a maga helyére Wolfgang Schäublét, de Merkel lett a CDU főtitkára, aki már 1990-től Mecklenburg–Elő-Pomeránia képviselője volt, s ebben a pozíciójában megmaradt a politikából való visszavonulásáig (2015-ig nyolc alkalommal választották újra). De Merkelnek nagyobb ambíciói voltak, s mint Kati Marton jelezte, a későbbi Mutti könnyörtelenül eljár azokkal szemben, akik karrierének útjában álltak. Schäuble volt a következő célpont, akinek része volt a Kohl-féle korrupcióban, s ebbe ő is belebukott – természetesen Merkel hathatós közreműködésével. 2000-ben már a CDU elnökévé választották.

Az SPD csúcsvezetője, Gerhard Schröder elkövette azt a hibát, hogy 2005-ben korai választást írt ki, azt a CDU nyerte, s Merkel lett Német-

ország kancellárja. 2010-től a német kancellár szerepe a nemzetközi politikában egyre erőteljesebb lett, 2010 után már Európa első számú vezetőjének számított, s Trump megválasztása után sokan már a liberális világ vezérének látták benne. Óriási kihívásokkal nézett szembe. Ilyen volt az euró megmentése s annak megakadályozása, hogy Görögország s esetleg más déli államok kiszakadjanak az Európai Unióból. Közreműködött a közel-keleti válság és a háborúk továbbterjedésének megakadályozásában, s külön érdeme az ukrajnai válság idején Vlagyimir Putyin féken tartása. Politikai sikerei között említi Trump elnök „kezelését” s a már említett választát a menekültügy kihívásaira. Érdeme annak meggátolása is, hogy a kelet-közép-európai, lengyel és magyar illiberalizmus felrobbantsa az európai uniót.

Kati Marton könyvében nagyrészt azoknak a technikáknak a leírására vállalkozik, melyekkel Merkel dolgozott. Itt terjedelmi okok miatt ezek teljes körű leírására nem vállalkozhatok, mindössze néhány példát említek.

Merkel „tudós” politikus. A tudós látja a „nagy problémát” is, de azt lebontja olyan apró részletekre, amelyekre megfelelő kompromisszumok meghozatalával, fáradhatatlan munkával „megoldást” lehet találni. Nincs tökéletes megoldás, de a rendelkezésre álló körülmények között („adatokkal”) a lehető legelfogadhatóbb kompromisszumban kell megegyezni.

Az Európai Unió egyben tartása és türelmes bővítése az egyik ilyen „nagy cél”, ezt alkalmazta az euróválság idején, s ezzel élt a kelet-

közép-európai illiberalizmus esetében is. Az euróválság kitörésekor a németeket meg kellett győznie, hogy ne akadályozzák meg az Európai Központi Bankot uniós kötvények kibocsátásában (amivel úgy-ahogy enyhíteni lehetett a megszorító intézkedéseket, melyeket a görögöktől el kellett várni). Utána konzervatív német kancellárként végeérhetetlen tárgyalásokat folytatott egy akkor radikális baloldalinak számító görög miniszterelnökkel, s kialakult a kompromisszumos megoldás, az Európai Unió egyben maradt, s Görögország sok szenvedés után valamilyen stabilizálódott. Ugyanezt tette a magyarokkal és a lengyelekkel is. Kevés szóval, de világosan tisztázta, semmit nem fogad el Orbán és Kaczyński illiberalizmusából, konzervatívként kiáll a liberális demokrácia mellett. 2019-ban a Harvard Egyetem évvizsgáján tartott beszédében egyszerre üzent az USA-nak/Trumpnak és Kelet-Közép-Európa illiberálisainak, amikor a diákoknak – hatalmas tapstól kísérve – azt monda: „Ragaszkodjatok az értékeitekhez, legyetek nyugodtak, ne építsetek falakat, s a hazugságokat ne nevezzétek igazságnak.” Elképzelhetetlen lett volna Merkel rendszere esetében, hogy akár a magyarokat, akár a lengyeleket kizárják az EU-ból, vagy olyan helyzetbe szorítsák őket, hogy megfontolják a huxitot vagy a poexitet. Merkel mindig tárgyalni akart, olyan apróbb kérdésekre korlátozta diplomáciai vitáit, amelyekben megmaradt az esély arra, hogy a magyarok, illetve lengyelek is tegyenek engedményeket. (A brexit e stratégia látványos kudarca.) A magyar ellenzék ezt gyakran Merkel szemére veti. S bár

tény, hogy Merkel a menekültek és a sajtószabadság ügyében sokszor és nyomatékosan elhatárolta magát a kelet-európai illiberalizmustól, az is nyilvánvaló, hogy kézzelfoghatóan nem sokat tett ellene. Más kérdés, hogy mennyit tehetett volna.

A háború elkerülése a másik „nagy kérdés”. Obama és sokan a NATO-ban késznek mutatkoztak nehézfegyvereket küldeni Ukrajnába. Merkel inkább tárgyalni akart Putyinnal, akivel 38 alkalommal beszélt telefonon a minszki béketárgyalások ügyében. Utána egy egész éjszakán át tárgyalta, míg végül Putyin aláírta a fegyvernugvást. Ettől persze a Krím még orosz megszállás alatt maradt, s visszafogottan ugyan, de folyik a háború Kelet-Ukrajnában. Szíria hasonló eset. Obama – akivel egyébként Merkelnek különösen jóbaráti volt a viszonya – elkövette azt a hibát, hogy „meghúzott egy vörös vonalat” Szíria számára. Ha ezt Aszad átlépi, akkor az USA erre katonai választ ad – mondta Obama nyilvánosan is. Persze Aszad átlépte a vörös vonalat (kémiai fegyvereket használt, aminek még gyerekáldozatai is voltak). Merkel viszont tárgyalni kezdett Putyinnal, s elérte, hogy az USA nem indított új háborút Szíria esetében.

Merkel tudósként és keresztényként tudott alázatos is lenni. Ez különösen hasznosnak bizonyult Trump esetében, aki azt hitte, ellenfelét ki tudja zökkenteni egyensúlyából a rá jellemző személyeskedő agresszivitással. 2017-ben első alkalommal találkozott személyesen Trumpgal a Fehér Házban. Trump a rá jellemző arcátlansággal jelentette ki: „Angela, tartozol nekem egybillió dollárral.” Merkel csendesen csak

ennyit válaszolt: „Elnök úr, a NATO nem tagdíjakat fizető tagok klubja.” Trump gyorsan témát változtatott.

A legdrámaibb kihívás pályafutása alatt a 2015–16-os menekültválság volt. A kezdeti lelkesedés után a szélsőjobboldali sajtó, a neofasiszta AfD (és a Fidesz-kormány!) támadása főleg a 2015-ös kölni szilveszteri botrány után a közvélemény ellene fordult, s Muttiból sokak számára gyűlölt figura lett. Még Kissinger is bírálta azért, hogy először nem az Európai Unióhoz fordult. Mások azért bírálták, hogy nem szabott határidőt arra, meddig nyitott a német határ. (Merkel erre azt válaszolta: ha ezt tenné, akkor indulna meg igazán a roham, hogy a menekültek a határidő előtt Németországba érjenek s ebben valószínűleg igaza is volt. Legalábbis Kati Marton szerint.) Még a *The New York Times*-ban is megjelent egy olyan olvasói cikk, amely szerint „Merkelnek mennie kell”. Kati Marton szerint ez Merkel „lutheri pillanata volt”. Luther Márton, amikor téziseit Heidelbergben 1518-ban kifüggesztette, azt mondta: „Itt állok, másként nem tehetek.” Volt-e alternatívája a holokausztért felelős Németország kancellárjának, amikor kinyilvánította: mi pedig minden menekültet megvédünk, s ha más nem, mi befogadjuk őket. Keresztényi üzenet a magát keresztények védelmezőjeként valló Orbán Viktornak.

Merkel maga is megrettent a ki-robbanó gyűlölethullámtól, s már 2015 decemberében egy kicsit meghátrált. Elítélte a multikulturalizmust, s azzal érvelt, hogy a német nyelvhez és kultúrához minden bevándorlónak alkalmazkodnia kell, vagyis az integráció helyett az asz-

szimuláció mellett tört lándzsát. Miközben Kati Marton beszámolt erről, mintha nem akart volna állást foglalni.

Vagy talán az iszlámmal van baj? Ugyan már, miért lenne? Több mint egymilliárd muzulmán él ma a világon, hamarosan többen lesznek, mint a keresztények. Vannak közöttük – elenyésző arányban – bigott fundamentalisták, de többségük erényes ember, akik könnyen integrálódnak más társadalmakba. Különösen a keresztény társadalmakba, hiszen az iszlám, akárcsak a judaizmus vagy a kereszténység, Ábrahám vallása. Nem véletlen, hogy annyi hasonlóság van a Biblia és a Korán között.

Könyvének lényegét összefoglalva, Kati Marton nem kevesebbet állít, mint hogy Merkel menekült-politikája „transzformatív” volt. A holokausztért elsősorban felelős Németország ezzel a politikával a világ morális központjává, példaképévé vált, és végeredményben az is bebizonyosodott, hogy az egymillió menekült befogadása nem okozott megoldhatatlan terhet a 82 milliós Németország számára.

Kati Marton kiváló újságíró, könyve élvezetes olvasmány, amely elsősorban interjúkra épül. Miután elolvastam a könyvet, megpróbáltam statisztikai adatok segítségével ellenőrizni talán érzelmektől elfogultnak is vélhető konklúzióját. Úgy találtam, hogy a rideg számok is inkább alátámasztják, semmint cáfolják az újságíró véleményét. Naponta 15-20 ezer menekült kérelmének elbírálása hatalmas feladat volt, de mintegy 60 százalékuk megkapta a menekültstátuszt. Ezek többnyire fiatalok, s jó részük (különösen az

irániak és a szíriaiak) iskolázottak voltak. A menekültként elismertek 20 százalékának volt egyetemi végzettsége, további 20 százaléka legalább középiskolát végzett. Ez olyan népesség, amelyre éppenséggel szüksége van Németországnak vagy Európa bármelyik államának.

Nagyobb problémát okozott a menekültnek visszaküldése hazájukba. Németországban meglepően kevés közel-keletiek által elkövetett terrorista akció volt. A legvéresebb akcióra 2016 karácsonya előtt Berlinben került sor, amit egy hatóságok elől bujkáló, kitelepítésre váró közel-keleti férfi követett el, akitől megtagadták a menekültstátuszt. Egy másik, egy müncheni bevásárlóközpontban elkövetett terrorakció elkövetője is közel-keleti származású volt, de távolról sem iszlamista, hanem inkább szélsőjobboldali militáns. A *The Guardian* beszámolója szerint 2019-ben olyan alacsony volt a bűncselekmények száma, mint utoljára 18 évvel korábban. Szó sincs tehát arról, hogy az egymillió menekült befogadása valamiféle bűnözési hullámot indított volna el. A 2015–16-os menekültek összességében viszonylag jól integrálódtak a német társadalomba. A munkaképes korúaknak mintegy 50 százalékának már van állása, és adót fizet. A menekültek gyerekeinek túlnyomó többsége iskolába jár, jól beszél németül (más kérdés, hogy hányan tartják meg a családi nyelvet, vagy egyszerűen asszimilálódnak a német társadalomba).

A sok kihívás ellenére Merkel a német politika egyik legnépszerűbb politikusa volt. És újabban ismét az. 2005-ben a Merkel teljesítményét jónak ítézők aránya 72 százalék volt,

ez 2014 júniusára a szinte hihetetlen 86 százalékra nőtt. A merkeli bevándorláspolitikai kezdeti lelkes támogatása után népszerűsége 2016–18 között mélypontra zuhant, de soha nem volt 40 százalék alatt. 2019-ben Merkel bevándorláspolitikáját a megkérdezettek 26 százaléka helyeselte, 33 százalék ellenezte. De 2020-ra a helyeslők rekordmagasságba érkeztek: ekkor már a megkérdezettek 82 százaléka Merkelt támogatta. Ebben persze szerepet játszott a koronavírus viszonylag sikeres kezelése, amiről Kati Marton részletesen beszámol. Számomra ebben az írásban a kulcskérdés az volt, mennyiben volt siker vagy kudarc a 2015-ös „*Wir Schaffen Das*”. Marton könyve azt mondja, amit hallani szerettem volna: ez inkább siker volt, mint kudarc.

Ha Angela Merkel teljes munkásságát értékelni akarjuk, következtetésünk a tipikusan tudományos „a pohár félig tele van, vagy félig üres” válasz. Merkelnek nem voltak világot megrengető sikerei. Igen, megmentette az Európai Uniót, de a magyar és a lengyel kormány támadásai mellett az EU nem tudott közelebb kerülni egy „mélyebb” unióhoz. Nem lett nyílt háború Ukrajnában, de az oroszok ma is megszállva tartják a Krím félszigetet, s folytatják a háborút Kelet-Ukrajnában (még ha kisebb intenzitással is, mint a minszki megállapodás előtt).

Ugyanez áll a bevándorláspolitikára is. Igen, ez sikeresebb volt, mint korai kritikussai gondolták. Igen, sokan integrálódtak a német gazdaságba és társadalomba, de sokaknak még szükségük van az állami támogatásokra.

A balliberális magyar ellenzék méltatlankodása nem alaptalan. Merkel magyar és lengyel politikája egészében inkább kudarc, mint siker. Siker annyiban, amennyiben mindkét ország megmaradt az EU tagjának. De mennyivel tehetett volna többet Merkel és az EU? Látni kell, hogy a legfontosabb cél az EU egyben tartása volt, s ezt sikerült biztosítani kancellárságának utolsó napjáig. Orbán és Kaczyński a világ jövőjét illetően másodlagos figurák, a magyarok és a lengyelek nem a német kancellártól, hanem saját választópolgáraiktól kell hogy várják a liberális demokrácia helyreállítását. Sok érv szól amellett, hogy Merkel a Kelet-Európát közvetlenül érintő ügyekben megtette, amit tehetett. Persze a végső szót csak a magyar és lengyel választópolgárok mondhatják ki. Merkel hiányozni fog az európai és világpolitikában, helyét csak a felvilágosult választópolgárok tudják pótolni. Ha iskolai értékelés módján akarom zárni ezt a kis írást, akkor ez a véleményem: Merkel világpolitikai teljesítménye 4-es. Kelet-Európa-teljesítménye 3-as vagy inkább hármas alá.